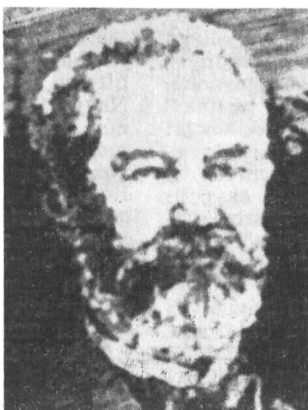

Nagy Sándor

1844—1918

A 19. században a műszaki egyetemek és technikai főiskolák könyvtárait olyan tanárok vezették, akik az oktatás és a nevelés munkája után fennmaradó idejükben irányították a könyvtárt. Így volt ez a budapesti József Műegyetemen is, ahol 1870-ben *Wartha Vince* vegyész-professzor került a könyvtár élére, őt pedig 1896-ban *Rados Gusztáv*, a nagy hírű matematikatanár követte. E tudósok kutatásaik mellett élénk közéleti tevékenységet is folytattak, a Magyar Tudományos Akadémia vezetőségének tagjai, egyetemi rektorok, dékánok voltak, és magas tisztségeket viseltek a társadalmi-szakmai egyesületekben is, ezért a könyvtárra kevés idejük maradt. Ekkortájt a Műegyetemi Könyvtár ügyeit a professzor „könyvtárnok” mellé kinevezett *Nagy Sándor* intézte, aki a könyvtári feladatokat évtizedeken át jóformán egyedül látta el. E munkája mellett azonban tudományosan foglalkozott a gyorsírással is. Saját rendszerű gyorsírása a legnagyobb tekintélyek közé emelte, s e tény egyúttal a könyvtárosok megbecsülését is növelte.

Nagy Sándor 1844. március 3-án született Sárospatakon, itt járt középiskolába is. Apja könyvkötő és könyvárus volt, így a könyvek iránti érdeklődését a szülői házból hozta magával. Írói készségére mutat, hogy a pataki *Kartács* már 1859-ben adomákat közölt a 15 éves diák tollából. 1861-ben érettségizett, majd szülővárosában református teológiai tanulmányokra fogott, amelyeket később Debrecenben folytatott. Így ismerte meg a híres pataki és a debreceni kollégiumi könyvtárt, ami bizonyára közrejátszott pályaválasztásában. Rövidesen a fővárosba jött, és beiratkozott a Várban működő műegyetemre, bár szegénysége miatt állást is kellett vállalnia. Először a *Corvina* könyvkiadónál lett titkár, majd 1868-ban a műegyetem könyvtárába került. Egy év múlva, 1869. november 1-én „könyvtári segéd” neveztek ki, címe azonban rövidesen segédkönyvtárnokra, 1890-ben könyvtártisztre, 1901-től pedig könyvtár-

őre változott. A Műegyetemi Könyvtárban megszokás nélkül 40 éven át munkálkodott, s 1908-ban saját kérésére, 64 éves korában vonult nyugalomba. Nagy Sándor volt a Műegyetemi Könyvtár első állandó könyvtári tisztviselője, főhivatású könyvtárosa, egyben a legelső műszaki könyvtárosok egyike.

Akkoriban a műegyetem a Várban bérelt házakban szorongott, és itt volt 2369 műből álló könyvtára is. Az 1869-ben kiadott ügyrend értelmében az olvasótermi szolgálatot napi hat órában a segédkönyvtáros látta el, de munkaköréhez tartozott a szerzői betűrendes lajstrom és a szakok szerinti jegyzékek készítése is. Említésre méltó, hogy a szabályzat szerint a segédkönyvtárosnak kellett az újonnan megjelent könyvekre a szaktanárokat figyelmeztetnie. Így Nagy Sándor már 110 évvel ezelőtt lényegében tájékoztató munkát is végzett.

Az 1871/72-es tanévben a József Műegyetem önrendelkezési jogot kapott, és a tudományegyetemmel egyenlő rangra emelték. A nagy eseményt Nagy Sándor egyebek között könyvtára katalógusának kiadásával igyekezett emlékeztetni tenni. Az 1874-ben megjelent, nyomtatott katalógus elkészítéséhez újból leltározták, majd 26 szakcsoportba osztották a könyvtár 3783 műből álló, körülbelül 25 000 kötetes anyagát, továbbá betűrendes címjegyzéket és szak szerinti tárgymutatót készítettek róla. A gyarapodás szükségessége tette a katalógus újabb kiadását is (1893), amelynek előszavában *Wartha* professzor-igazgató írásban is kifejezte háláját „Nagy Sándor könyvtártiszt úrnak ügybuzgó fáradásáért, mellyel a jegyzék sajtó alá rendezésében közreműködött.” E katalógusok annak idején a műszaki irodalom átfogó szakbibliográfiájának számítottak, s ez jelentőségüket nagyban megnövelte.

A hetvenes években a műegyetem Pestre költözött, és ideiglenes szállások után elfoglalta helyét a *Steindl Imre* műegyetemi tanár által 1881—82-ben emelt, Múzeum körút 8. sz. alatti épü-

lettömbben (ahol ma az Eötvös Loránd Tudományegyetem természettudományi kara működik). A palotaszerű főépületben a könyvtár is méltó elhelyezést kapott, és célszerű felszereléssel is ellátták (központi légfűtés, szellőző berendezés stb.). A könyvtár emellett még szerveztségével is kitűnt. Az 1885. évi első országos könyvtárstatisztikai felmérésben *György Aladár* méltán állapította meg róla, hogy a „modern jellegű szakkönyvtárat Wartha Vince főkönyvtárnok és buzgó segédkönyvtárnoka, Nagy Sándor példás rendben tartják.” Bár a dicséret a vezetőt és beosztottját egyaránt említi, úgy véljük, ennek java-része Nagy Sándort illette, mivel a könyvtári munkafolyamatokat egyedül végezte: intézte a könyvek beszerzésével, feldolgozásával és a kölcsönzéssel kapcsolatos ügyeket; segítséget csak 1897-ben kapott.

Nagy Sándor látta el a 110 személyes olvasóterem felügyeletét is az olvasóközönség őszinte megelégedésére. Ezt a forgalom is igazolta: a hazai, legnagyobb, 40 000 kötetes műszaki könyvgyűjtemény például az 1885/86. tanévben 17 436-an használták, és volt olyan nap is, amikor 133 látogató kereste fel. Az igénybevétel a könyvtár előzékenysége nagyban elősegítette: Például amikor zárva tartott, a keresett művek jegyzékét az ajtónál elhelyezett levél-szekrénybe dobhatták be az érdeklődők, és Nagy Sándor kötelessége volt, hogy ezekhez térítvény ellenében hozzá is jus-sanak.

Az olvasótermi szolgálatot és felügye-letet ellátó Nagy Sándor könyvtárosi magatartását a szemtanúk leírásából ismerjük. *Dr. Murai Aurél* gimnáziumi tanár például így emlékezett meg róla: „Kikeresem, amire szükségem van, azaz dehogyan is! Ő maga kereste ki a jegyzékből, és alig néhány másodperc múlva már hozta is sajátkezűleg. Szeretete a könyv iránt, mely egész lényéből ki-sugározni látszott, akkor már kíváncsi-ság helyett a tisztelet érzését keltette fel bennem, s a buzgóság, amellyel a könyvtári órák alatt templomi csendet tudott tartani, ezt csak fokozni tudta bennem... S este, amikor a könyvtári óráknak vége volt, mily féltő gonddal nézett át minden egyes kötetet, rakott vissza minden egyest a maga helyére.” E jellemzés Nagy Sándorban a közös-ségért csendben, szinte *Anonymus*-csuklyában dolgozó „szürke könyvtáros” személyének állít méltó emléket. Egyé-nisége azonban *Móricz Zsigmond*ot is megihlette, aki *Emlékezés egy zseniről* című elbeszélésében (megjelent a *Könyvtáros* 1979. évi 9. számában) írta meg találkozását Nagy Sándorral, a mű-egyetemi könyvtár-órával: „Kevés em-

berre emlékszem olyan tisztelettel, s kevés ember ébresztette bennem a zse-ni érzetet fel ilyen közvetlenül. Olyan fajta ember volt ő, mint a falusi ezer-mester, kultúremler formájában”. — írta róla *Móricz*.

Ha Nagy Sándor „csak” könyvtáros lett volna, akkor is megérdemelné, hogy emlékét megőrizzük. De *Móricz* ál-tal megsejtett zsenialitása egy egé-szen különleges szakterületen, a gyors-írásban országosan, sőt nemzetközileg is híressé tette. Műegyetemi tanulmányait Nagy Sándor az anyagi hiányában nem fejezhette be, kárpoztalás azonban megismerkedett a gyorsírással, és 1872-ben gyorsírás-tanári oklevelet szerzett. Ettől kezdve páratlan következetessé-gel és kitartással foglalkozott a gyors-írással, és jelentős újításaival beírta nevét hazai történetébe. Abban az idő-ben a német *Gabelsberger*-rendszer volt az uralkodó, amit *Markovics Iván* szinte szolgálai módon ültetett át magyarra. Ezt a bonyolult rendszert ésszerűsítette és jobbította meg Nagy Sándor azáltal, hogy minden hang megfelelőjeként ál-landó és egyetlen betűt választott, amely bármikor „kiírható” volt, és minden egyéb keresett jelölési módot felesleges-sé tett. Ezzel a nagyfontosságú gondo-lattal fejlesztette tovább a *Gabelsber-ger*—*Markovics*-féle gyorsírást, alkotta meg önálló gyorsírás-rendszerét — amelynek egyébként megvolt az az erőssége is, hogy igazodott a magyar nyelv tulajdonságaihoz.

Munkájának eredményességét mutatja, hogy a módszerét ismertető *Nagy Sándor-rendszer szerint Népszerű Gyors-írás* című könyve 1876 és 1912 között 14 kiadást ért meg. Gyorsírása terjesz-tésére Nagy Sándor 1877-ben megala-pította a Magyar Gyorsírók Egyesüle-tét. Működése elismeréseként 1898-ban kinevezték az országos gyorsírási szak-vizsgákra kiküldött bizottság rendes tag-jának, és az Országos Közoktatási Ta-nács a közoktatási minisztériummal karöltve megbízta a középiskolai tanterv megfelelő részének kidolgozásával.

Rendszere terjesztésén fáradozott éle-te végéig. E cél érdekében könyvatos folyóiratokat szerkesztett. (Így például a *Népszerű Gyorsíró*t, amelynek évfolya-mai 1877-től 1918-ig jelentek meg.) A magyaron kívül a német, az olasz, a török, sőt még a szanszkrit gyorsírással is foglalkozott, amiből tudós-kutató haj-lama mellett széles körű nyelvismereté-re is következtethetünk. Mindezekben könyvtárosi mivolta sokban segíthette, a gyorsírásról körülbelül 25 önálló mű-ve jelent meg, némelyik több kötetben és számos kiadásban.

Érthető, hogy 25 éves elnöki műkö-dése emlékére Nagy Sándort a Magyar

Gyorsírók Egyesülete díszelnökének választotta meg. Utódai sem feledkeztek meg munkásságáról, és az egyesület fennállásának ötvenedik évfordulóján, 1927-ben *Nagy Sándor Emlékkönyvet* adtak ki tiszteletére.

Nagy Sándor a szépirásnak is lelkes apostola volt. Szépirási mintáit az egész országban használták, a jó folyóírást pedig a kereskedelmi akadémián, a felső ipariskolában, a gyakorló gimnáziumban és másutt tanította. E tárgyban is több cikke jelent meg. A József Műegyetemen 1892-től mint lektor tanította a rond- és kurzív betűket, a mérnöki tervrajzok velejáráját és díszítését. Tanári tevé-

kenységét nyugdíjazása után is, egészen haláláig folytatta.

Nagy Sándor 1918. június 17-én halt meg Budapesten. A József Műegyetem tanácsülésén Rados Gusztáv professzor-könyvtárigazgató meleg szavakkal méltatta az elhunyt negyven éven át végzett könyvtárosi tevékenységét, és javaslatára a tanács jegyzőkönyvileg megörökítette emlékét. Nagy Sándornak, a Magyar Gyorsírók Egyesülete díszelnökének emlékét rézmetszet hirdeti, s könyvtárosi munkássága is megérdemli, hogy példaképül tekintsék a műszaki könyvtárosok.

M. L.

Pótlások a lexikonokhoz az 1979. évről

Összeállításunk ugyanolyan rendszerű, mint a Könyvtárosban 1979 áprilisában megjelent előzménye. Mivel a sajtó gyakran mellözi a halálozás pontos helyének és napjának megjelölését, sok esetben mi is kénytelenek vagyunk körülbelüli adatot adni: a megjelenés előtti nap dátumát, illetve a föltételezett helyet kérdőjellel. Néhány adatnál azonban csak a hónapot tüntethetjük föl, s a napok helyén két kérdőjellel figyelmeztetünk az adat bizonytalanságára; a halálozás helyeként pedig néhány esetben, adat híján, a tágabb környezetet — országot, tájegységet — nevezzük meg.

Mivel adataink az 1979. évre vonatkoznak, az évszámot nem jelöljük, csak a hónapot és napot tüntetjük föl arab számokkal.

RÖVIDÍTÉSEK

†	Halálozás
BB	Balázs Béla-díj
BL	Biológiai lexikon. 1975—1978.
EF	Erkel Ferenc-díj
ÉM	Érdemes Művész
FL	Fotolexikon. 1963.
HKI	A huszadik század külföldi írói. 1968.
JA	József Attila-díj
JM	Jászai Mari-díj
KBL	Koegler, Horst: Balett lexikon. 1977.
KK	Ki kicsoda? 3. átd. kiad. 1975.
KL	Kislexikon. 1968.
KM	Kiváló Művész
LF	Liszt Ferenc-díj
MA	A Magyar Népköztársaság Művészeti Alapjának díjazottjai
MIL	Magyar irodalmi lexikon. 1963—1965.
MKL	Művészeti kislexikon. 1973.
ML	Művészeti lexikon. 1965—1968.
MM	Munkácsy Mihály-díj
MML	Munkásmozgalom-történeti lexikon. 2. jav., bőv. kiad. 1976.
MTAA	A Magyar Tudományos Akadémia almanachja. 1976.
NL	Néprajzi lexikon. 1977.
OL	Orvosi lexikon. 1967—1973.
PL	Pedagógiai lexikon. 1976—1979.
SZKL	Színházi kislexikon. 1969.
SZOT	SZOT-díj
TTL	Természettudományi lexikon. 1964—1968.
TTL7	Természettudományi lexikon. 7., kiegészítő kötet. 1976.
ÚFL	Új filmlexikon. 1971—1973.
UML	Új magyar lexikon. 1959—1962.
ÚML7	Új magyar lexikon. 7., kiegészítő kötet. 1972.
VK	Világirodalmi kisenciklopédia. 1976.
VL	Világirodalmi lexikon. 1970.
ZL	Zenei lexikon. 1965.